

Дилеми та виклики філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні та підтримка з боку країн ЄС

Герасименко Юлія Андріївна¹, Богуславська Лариса Георгіївна²,
Макогончук Наталія Віталіївна³

Опубліковано	Секція	УДК
01.05.2023	Освіта/Педагогіка	378.147+37.032+ 80:81'271:061.1ЄС:(477)

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7840254>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Статтю присвячено аналізу дилем та викликів філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні. На основі аналізу нормативних документів охарактеризовано поняття філологічної освіти як системи підготовки фахівців із мов та літератур: мовознавців, літературознавців, учителів, викладачів, методистів, перекладачів, редакторів, науковців у сфері гуманітарних наук – та окреслено її мету. Також у статті описано загальні та спеціальні фахові компетентності майбутніх фахівців-філологів, детально проаналізовано вимоги до фахівців філологічної галузі з огляду на сучасний розвиток суспільства. Доведено, що для досягнення конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці та успішної реалізації професійної діяльності в умовах інноваційних змін, важливими є модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців філологічної галузі в українських закладах вищої освіти та підвищення її якості до рівня світових стандартів, приєднання до європейського освітнього простору. Водночас виявлено суттєві проблеми розвитку освіти в Україні, особливо це стосується викликів, які постали в умовах воєнного стану. Вказано, що особливістю сучасної підготовки студентів-філологів є те, що європейсько-орієнтовані трансформації відбуваються під час війни та складної ситуації в соціально-економічній сфері. У статті детально класифіковано дилеми та виклики філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні. З'ясовано, що за рівнем охоплення вони бувають загальнопедагогічні та часткові (специфічні); за хронологічними рамками – ті, які виникли до початку повномасштабного вторгнення російської федерації, і ті, які з'явилися після 24 лютого 2022 року; за видами діяльності – інфраструктурні, фінансові, питання кадрового забезпечення, проблеми змісту та контенту. У статті проаналізовано підтримку, яку надають країни Європейського Союзу освітній галузі,

¹ кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов і методики викладання, факультету філології та соціальних комунікацій, Бердянський державний педагогічний університет, вул. Шмідта, 4, Бердянськ, Запорізька область, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7948-9248>

² кандидат філологічних наук, доцент, старший викладач кафедри українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, навчально-наукового інституту освітніх технологій, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Архітектора Олега Петрова, 24 а, м. Дніпро, Україна, 49000, <https://orcid.org/0000-0003-1872-6064>

³ кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін факультету забезпечення оперативно-службової діяльності, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, вулиця Шевченка, 46, Хмельницький, Хмельницька область, Україна, 29000, <https://orcid.org/0000-0001-7378-8917>

зокрема й філологічній освіті в Україні. Досліджено заходи та програми, ініційовані європейськими країнами, визначено організаторів міжнародних заходів, з'ясовано їхні цілі, а також описано їх імплементацію в українських закладах вищої освіти, зайнятих підготовкою майбутніх фахівців-філологів.

Ключові слова: вища філологічна освіта, воєнний стан, дилеми та виклики, європейський освітній простір, фінансування.

Dilemmas and challenges of philological education during martial law in Ukraine and support of European Union countries

Annotation. The article concerns the analysis of dilemmas and challenges of philological education during martial law in Ukraine. Based on normative documents, we characterized the notion of philological education as a system of training of future specialists in the sphere of languages and literature and revealed its objectives. Also, we outlined general and special competencies of future philologists and analyzed the requirements to the specialists in the sphere of linguistics in details. We proved that to reach the efficient level of competitiveness in the labor market and to realize professional activity under innovative conditions it is necessary to modernize professional training of future philologists in Ukrainian institutions of higher education, improve it in accordance with world standards, and to integrate within the European educational environment. We found that education of Ukraine faces significant challenges, during martial law. We proved that current state of training of future philologists is characterized by the transformations taking place during the war and difficult social and economic situation. Based on the scientific literature, the article classified the dilemmas and challenges of philological education during martial law in Ukraine. We found that according to the coverage dilemmas and challenges can be general pedagogical and partial or specific. Also, dilemmas and challenges are divided into those that have existed before Russian invasion of Ukraine and those that have appeared since February 24, 2022. According to the type of activity the dilemmas and challenges include infrastructure, financing, personnel and content problems. During the study we analyzed the support of European Union countries in the sphere of education, including philological education. We investigated the projects and programmes initiated by European countries, described their organizers, and found out the objectives of events and programmes within the framework of European support and described the peculiarities of their implementation in Ukrainian institutions of higher education that train future philologists.

Keywords: philological education, martial law, dilemmas and challenges, European educational environment, fundings.

Вступ

Євроінтеграційні процеси, які зараз відбуваються в українському суспільстві, сприяють активній модернізації різноманітних сфер діяльності людини. Особливо актуальні такі процеси для освітньої галузі, адже вони поступово наближають систему освіти до рівня відповідності критеріям членства в Європейському Союзі (далі – ЄС), а від якості підготовки майбутніх фахівців залежить подальший соціально-економічний, політичний, культурний та духовний розвиток держави. Трансформаційні процеси значною мірою впливають на вищу філологічну освіту, яка повинна відповідати сучасному стану суспільних відносин і потребує постійного вдосконалення залежно від вимог ринку праці. Так, сучасний філолог повинен мати ґрунтовні фахові знання, бути конкурентноздатним та вміти самостійно вирішувати комплексні завдання, що стосуються професійної діяльності. Це зумовлює підвищення якості філологічної освіти

в Україні для підготовки фахівців, що володіють високим рівнем професійної компетентності.

Особливість сучасного стану підготовки студентів-філологів полягає в тому, що європейсько-орієнтовані трансформації відбуваються в умовах воєнного стану та складної ситуації в соціально-економічній сфері. З одного боку, повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України стало поштовхом інтенсифікації євроінтеграційних процесів й актуалізації ролі гуманітарної освіти для національного відродження. З іншого боку, воєнні дії загострили низку педагогічних проблем, серед яких громадське виховання молоді, підвищення рівня моральності, освіченості та національної свідомості молодого покоління, яке буде розбудовувати українську державу після завершення війни [1].

У цьому контексті філологічна освіта відіграє значну роль, оскільки мова є потужним засобом соціалізації особистості та сприяє формуванню національної самоідентифікації [2], а фахівці-філологи покликані вирішувати гуманітарні питання суспільства, які не варто недооцінювати, особливо під час війни. Саме це й визначає актуальність нашого дослідження, яке стосується вищої філологічної освіти в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан та проблеми вищої освіти в Україні є предметом багатьох досліджень. Так, І. Жеребило [3] вивчав фінансові аспекти розвитку системи вищої освіти, В. Луговий [4] – поточний стан вищої освіти в Україні, її проблеми, причини, перспективи подальшого розвитку, О. Локшина [5] – стратегію європейського співробітництва в галузі освіти. Виклики вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні досліджували О. Христенко [1], Л. Харитоненко [6], І. Шевчук, А. Шевчук [7], а Л. Сокурянська, О. Голюков, С. Аніпченко [8], Й. Цехмістер [9] проаналізували перспективи розвитку вищої освіти в Україні в післявоєнний час. Водночас низка дослідників вивчали особливості підготовки майбутніх фахівців-філологів в Україні, а саме: Л. Харитоненко [6], Т. Григоренко [10], Н. Мегеш [11], В. Співачук, М. Іконнікова [12], В. Коваль, Л. Маслюк [13], Т. Собченко [14]. Проте очевидно, що аналіз викликів вищої філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні потребує більш детального дослідження та класифікації.

Мета статті – дослідити проблематику філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні та проаналізувати підтримку, яку надають країни ЄС для вирішення актуальних завдань, що стосуються її подальшої трансформації.

Результати

Філологічна освіта – це система підготовки фахівців з мов та літератур: мовознавців, літературознавців, учителів, викладачів, методистів, перекладачів, редакторів, науковців у сфері гуманітарних наук. Також філолог може ефективно працювати й у суміжних сферах, наприклад, журналістом, SEO-копірайтером чи PR-менеджером. Метою філологічної освіти є підготовка фахівців, здатних вирішувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі філології, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, а саме в діяльності, пов'язаній з аналізом, творенням й оцінюванням текстів різних жанрів і стилів, організацією успішної комунікації різними мовами [15].

Т. Григоренко [10] зазначає, що філологічна освіта орієнтована на формування наукового лінгвістичного світогляду та філологічної компетентності, що, своєю чергою, охоплює систему мовознавчих та літературознавчих знань, мовну підготовку, навички лінгвістичного й літературознавчого аналізу творів та перекладу, лінгвістичну ерудицію й прозорливість, належне мовне виховання, інтелігентну мовну поведінку та високий рівень громадянської свідомості. А професійні функції майбутніх

філологів полягають в аналізі, творенні, перекладі, трансформації, оцінюванні письмових та усних текстів різних жанрів і стилів, умілому оперуванні комунікативними стратегіями й тактиками, дослідженні мовних систем, розробленні комп'ютерних програм з використанням мови, вирішенні різноаспектних термінологічних проблем, анотуванні та реферуванні текстів, використанні інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ).

Коротко проаналізуємо вимоги, які висуваються до фахівця-філолога. Так, відповідно до стандарту вищої освіти України для першого (бакалаврського) рівня (галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія») (2019 р.) інтегральна компетентність бакалавра філології означає здатність вирішувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу) в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки й характеризується комплексністю та невизначеністю умов [15].

Водночас Стандарт окреслює загальні та спеціальні фахові компетентності майбутнього фахівця-філолога. Зокрема загальні компетентності охоплюють: здатність реалізувати свої права й обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства; здатність зберігати та примножувати цінності й досягнення суспільства; вміння спілкуватися державною й іноземною мовами; здатність бути критичним і самокритичним; здатність оволодівати сучасними знаннями та застосовувати їх у практичних ситуаціях; вміння аналізувати інформацію; вміння вирішувати проблеми; здібність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; навички використання ІКТ; вміння проводити дослідження.

Спеціальні фахові компетентності охоплюють: усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ; здатність використовувати в професійній діяльності здобуті знання; здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди мови, що вивчається, описувати соціолінгвальну ситуацію; здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мову, що вивчається, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування, для вирішення комунікативних завдань у різних сферах життя; здатність до аналізу, інтерпретації та перекладу текстів різних стилів і жанрів; здатність вільно оперувати термінологією для вирішення професійних завдань; усвідомлення засад і технологій створення текстів різних жанрів і стилів; здатність до організації ділової комунікації.

Очевидним стає той факт, що на сьогодні традиційна система професійної підготовки майбутніх філологів вичерпала свої ресурси. Формування філологічних знань, умінь і навичок без урахування компетентнісного підходу не є достатнім. У сучасних умовах вища філологічна освіта має спрямувати всі свої можливості для якісної професійної підготовки компетентних фахівців, здатних самостійно та творчо виконувати професійні завдання, навчатися протягом усього життя та впроваджувати інноваційні підходи [11]. Таким чином, для досягнення конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці та реалізації професійної діяльності в умовах інноваційних змін, важливими є модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців філологічної галузі в закладах вищої освіти (далі – ЗВО) в Україні, підвищення її якості до рівня світових стандартів та приєднання до європейського освітнього простору.

Водночас результати досліджень [3, 4] демонструють наявність суттєвих викликів розвитку вищої освіти в Україні, особливо в умовах воєнного стану [7]. Це стосується й вищої філологічної освіти [6, 12], у якій виникає низка проблем, від вирішення яких залежить подальша професійна підготовка майбутніх фахівців-філологів.

На основі аналізу наукових досліджень, дилеми та виклики філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні можна класифікувати за такими ознаками: за рівнями

охоплення, за хронологічними рамками та за різновидами діяльності. Зокрема за рівнем охоплення їх можна поділити на загальнопедагогічні та часткові (специфічні). Перші стосуються проблематики вищої освіти в Україні загалом, але вони є характерними й для філологічної освіти [7, 8, 9]. Водночас часткові (специфічні) торкаються розвитку філологічної освіти [6, 10, 11, 12]. За хронологічними рамками дилеми та виклики бувають двох груп. До першої відносяться ті, що виникли до початку повномасштабного вторгнення російської федерації та введення воєнного стану на території України, і ті, що залишилися актуальними до сьогодні [3, 4, 10, 11, 12]. Друга група проблем вищої філологічної освіти в Україні – це ті, що з'явилися після 24 лютого 2022 року [1, 5, 6, 7, 8, 9]. За видами діяльності дилеми та виклики філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні поділяються на інфраструктурні, фінансові, питання кадрового забезпечення, проблеми змісту та контенту [16]. Класифікація дилем та викликів філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні представлено на рис. 1.

Спершу проаналізуємо проблеми філологічної освіти за рівнем охоплення. Загальнопедагогічні проблеми є типовими для вищої освіти загалом і для підготовки студентів-філологів зокрема [3, 4, 5, 7, 9]. Сюди віднесемо: необхідність удосконалення нормативно-законодавчої бази для формування всіх аспектів професійної компетентності майбутнього фахівця; недостатнє фінансове забезпечення ЗВО; вища освіта, що існує сьогодні, недостатньо орієнтована на практичну підготовку, що може призвести до невідповідності результатів формальної освіти й наявних вимог ринку праці до випускників ЗВО; неефективність організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти; недостатнє використання потенціалу науково-дослідної роботи в освітньому процесі; недостатня свобода вибору для студента, зокрема це стосується вивчення вибіркових дисциплін; домінування традиційних методів навчання в процесі підготовки майбутніх фахівців; орієнтованість на середнього студента та необхідність підвищення рівня індивідуалізації підготовки шляхом широкого використання ІКТ; неефективна система управління закладами освіти; недостатність можливостей професійного навчання за межами системи формальної освіти.

Часткові (специфічні) дилеми та виклики філологічної освіти охоплюють [6, 10, 11, 12, 13, 14]: недостатню реалізацію міжпредметних зв'язків у процесі формування професійної компетентності майбутнього фахівця в галузі філології; недостатній рівень практичних навичок у студентів-філологів; необхідність розвитку когнітивних навичок у процесі фахової підготовки в ЗВО; обов'язковість запровадження навчальних дисциплін, які відповідають запитам сучасного розвитку суспільства (напр., комунікативна лінгвістика, міжкультурна комунікація, соціолінгвістика, прикладна лінгвістика тощо); недостатнє використання інноваційних педагогічних технологій та ІКТ в освітньому процесі; низький рівень навичок самоосвіти в здобувачів освіти та, як результат, неефективність самостійної роботи; необхідність підготовки науково-дослідних робіт у галузі філології; недостатній рівень механізмів імплементації громадянської освіти в систему вищої філологічної освіти; низький рівень комунікативних навичок у студентів філологічних спеціальностей; необхідність формування в студентів-філологів вміння орієнтуватися в інформаційному та цифровому просторі, оволодіння навичками користування мультимедійним та власне комп'ютерним забезпеченням; недостатня кількість дисциплін, зокрема їх вільного вибору, які сприяють формуванню цифрової грамотності майбутніх фахівців-філологів.

Аналіз наукових джерел свідчить [3, 7, 8], що вищезазначені загальнопедагогічні та часткові (специфічні) виклики філологічної освіти можна віднести до тих, які виникли до 24 лютого 2022 року та є актуальними дотепер. Проблеми, які з'явилися після початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію

України й запровадження воєнного стану, розділимо на чотири групи: інфраструктурні, фінансові, питання кадрового забезпечення, проблеми змісту та контенту [6, 9, 12, 16].

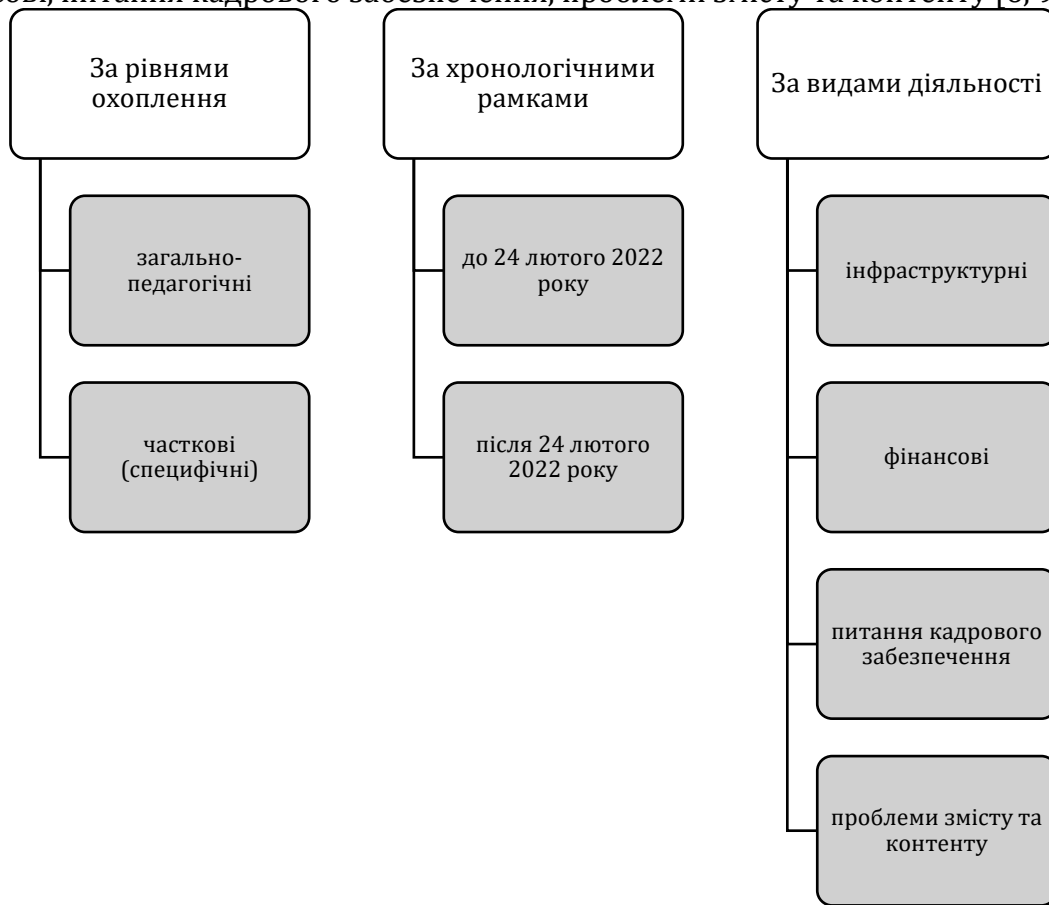

Рис. 1. Класифікація дилем та викликів філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні

Джерело: розроблено автором

Інфраструктурні дилеми та виклики охоплюють: неспроможність реалізувати потенціал ЗВО в умовах війни; знищення інфраструктури закладів вищої освіти, особливо тих, які знаходяться в зоні активних бойових дій; недосконалу безпекову інфраструктуру; необхідність переміщення окремих ЗВО задля організації освітнього процесу в безпечних умовах; втрату науково-технічної інформації, бібліотечних фондів, архівів; перехід на дистанційну та змішану форми навчання через безпекові чинники.

Фінансові дилеми та виклики стосуються: скорочення фінансування вищої освіти та обсягів державного замовлення на підготовку майбутніх фахівців; неефективної системи управління та фінансового забезпечення ЗВО.

До питань кадрового забезпечення належать: втрата освітньо-фахового потенціалу, зокрема й у зв'язку з оптимізацією витрат на оплату праці науково-педагогічним працівникам; фізична відсутність частини науково-педагогічних працівників; низька мотивація українських викладачів до повернення в Україну; забезпечення академічної доброчесності в умовах воєнного стану; зменшення кількості здобувачів вищої освіти; зміни в контингенті науково-педагогічних працівників, спричинені війною (внутрішньо переміщені особи, працівники, які залишилися на тимчасово окупованих територіях); незадовільний психологічний стан учасників освітнього процесу.

Виклики змісту та контенту вищої філологічної освіти охоплюють: застарілий зміст освітніх програм; недостатню відповідність компетентностей випускників ринку праці; неможливість організувати практичну підготовку; втрату налагоджених відносин зі стейкхолдерами; відсутність навичок організації освітнього процесу в особливих умовах та відповідних компетенцій у науково-педагогічних працівників ЗВО.

Попри низку викликів для сучасної системи вищої освіти, які постали внаслідок російської агресії проти України, вона отримує й певні можливості для розвитку [7]. З огляду на сьогодишню ситуацію завдання та заходи щодо їхньої реалізації потребуватимуть коригування, проте стратегічні цілі та ключові завдання залишаються незмінними [17]. Країни ЄС та його міжнародні партнери одностайно засуджують агресію російської федерації проти України. Вони надають потужну політичну, фінансову та гуманітарну допомогу й запроваджують жорсткі санкції проти країни-агресора й тих, хто є співучасниками війни [18]. Подальша європейсько-орієнтована інтеграція української освіти, зокрема вищої, вважається головним завданням її розвитку в повоєнний період у довгостроковій перспективі [19]. З початком повномасштабної війни російської федерації проти України актуальною, зокрема, є інтеграція України до європейського освітнього простору для впровадження систем освіти, орієнтованих на майбутнє [5].

За таких умов особливо важливою є підтримка країн ЄС, яка допомагає продовжувати модернізацію вищої філологічної освіти та сприяє підвищенню ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців-філологів в Україні. На основі наукової літератури [5, 6, 7] та інформаційно-аналітичних матеріалів [16, 20, 21, 22] ми детально проаналізували програми та заходи, орієнтовані на підтримку вищої філологічної освіти в Україні в умовах воєнного стану (табл.1)

Таблиця 1

Аналіз заходів та програм підтримки з боку країн ЄС у сфері філологічної освіти

Назва заходу/ програми	Організатор заходу/програми	Опис заходу/програми
Еразмус +	Європейська Комісія, Європейське виконавче агентство з освіти та культури, Національний Еразмус+ офіс в Україні	Програма підтримує можливості академічної мобільності, фінансує проекти та партнерства, розвиток стратегій і співпраці, професійні мережі та відкриті ресурси.
Horizon Europe	Європейська Комісія, Європейське виконавче агентство з освіти та культури, Міністерство освіти і науки України	Програма підтримки досліджень та інновацій, забезпечує умови для проведення спільних досліджень українських та європейських дослідників, надає доступ до наукової інфраструктури європейських ЗВО та сприяє розбудові матеріально-технічної бази в Україні.
Секторальна робоча група «Освіта і наука»	Міністерство освіти і науки України та країни-донори для підтримки української освіти й науки	Отримання фінансової підтримки, розвиток якісної освіти, зокрема філологічної, сприяння вдосконаленню науки та інновацій.
Е-кабінет для вступників	Світовий банк	Фінансування детального розроблення системи онлайн-вступу та її імплементація до ЗВО під час

		воєнного стану.
Цифровізація діяльності ЗВО	Міжнародний фонд «Відродження» за сприяння іноземних донорів	Фінансування програм упровадження цифрових інструментів у діяльність ЗВО в Україні.
Цифровий контент навчальних дисциплін	Освітні платформи Coursera, Udemy, edX, Emeritus	Створення цифрового контенту для навчальних дисциплін, які входять до освітніх програм підготовки майбутніх фахівців, зокрема й філологів.
Надання програмного забезпечення	Google, Microsoft, Zoom	Надання ЗВО ліцензійного програмного забезпечення для організації дистанційного та змішаного навчання українських ЗВО в умовах воєнного стану.
Розробка та впровадження чат-боту; Проведення вебінарів для керівників ЗВО	Швейцарсько-український проєкт DECIDE Міністерство освіти і науки України	Розробка та впровадження чат-боту для внутрішньо переміщених осіб (науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти), а також проведення вебінарів для керівників ЗВО щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану.
Проєкт «Інклюзивний ринок праці для створення робочих місць в Україні»	Міжнародна організація праці	Удосконалення навчальних програм, покращення освітніх можливостей ЗВО, розвиток практичного навчання.
Проєкт «Безпечна освіта»	UNICEF	Розробка положень про створення безпечного середовища для здобувачів освіти в умовах воєнного стану та сприяння їх імплементації в освітній процес.
Міжнародний центр сприяння студентської молоді	Республіка Польща	Створення можливостей розробки наукових досліджень для студентів українських ЗВО, підтримка комерційних ініціатив.
Співпраця в галузі наукових досліджень	ЗВО країн ЄС	Фінансова підтримка індивідуальних науково-дослідних проєктів українських науковців.
Створення ефективної моделі фінансування ЗВО	Європейська Комісія	Сприяння переходу до європейських практик фінансування та створення прозорої системи моніторингу витрат ЗВО.
Програми академічної мобільності	Європейський консорціум інноваційних університетів, Програма	Фінансування програм академічної мобільності для здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників,

	академічних обмінів Linnaeus-Palme (Швеція), Німецька служба академічних обмінів, Німецький дослідницький фонд, Фондація Александра фон Гумбольдта (Німеччина), Програма університетських обмінів для Центральної Європи (Австрія), Польська національна агенція академічних обмінів	підтримка проведення наукових досліджень.
--	---	--

Джерело: розроблено авторами

Висновки

У процесі дослідження автори дійшли таких висновків:

1) Метою філологічної освіти як системи є підготовка фахівців з мов і літератур, здатних вирішувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі філології, а саме в діяльності, пов'язаній з аналізом, творенням й оцінюванням текстів різних жанрів і стилів, організацією успішної комунікації різними мовами.

2) Для досягнення конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці та реалізації професійної діяльності в умовах інноваційних змін важливими є модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців філологічної галузі в українських ЗВО, підвищення її якості до рівня світових стандартів та приєднання до європейського освітнього простору. Водночас виявлено суттєві проблеми розвитку вищої освіти в Україні, особливо в умовах воєнного стану.

3) На основі аналізу наукових досліджень класифіковано дилеми та виклики філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні. З'ясовано, що за рівнем охоплення вони бувають загальнопедагогічні та часткові (специфічні). А також різняться за хронологічними рамками, зокрема є ті, які виникли до початку повномасштабного вторгнення російської федерації, й ті, які з'явилися після 24 лютого 2022 року. За видами діяльності дилеми та виклики філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні поділено на інфраструктурні, фінансові, питання кадрового забезпечення, проблеми змісту та контенту.

4) Країни ЄС надають Україні потужну підтримку освітньої галузі, зокрема й філологічної освіти. Програми та заходи стосуються сприяння створенню можливостей академічної мобільності учасників освітнього процесу, допомоги щодо проведення досліджень та інноваційних проєктів, відновлення інфраструктури ЗВО, розроблення програмного забезпечення, допомоги освітнім мігрантам та внутрішньо переміщеним особам, створення контенту для навчальних дисциплін, за якими здійснюється підготовка у ЗВО, а також покращення освітнього потенціалу ЗВО в умовах воєнного стану та створення безпечного простору для навчання.

У подальшому планується дослідити результати впровадження програм за підтримки країн ЄС та можливості інтеграції філологічної освіти до європейського освітнього простору.

Список використаної літератури:

1. Христенко О. М. Цінності української молоді в часі війни: до питання громадського виховання майбутніх лікарів. *Медична освіта*. 2022. № 2. С. 100-103. URL: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2022.2.13021>
2. Глушаниця Н. В., Конопляник Л. М., Пришупа Ю. Ю., Шостак О. О., Колісниченко А. В., Харицька С. В. Роль сформованості національної ідентичності в системі соціальних комунікацій. *Social communications of the information society: theoretical and applied aspects* / за заг. ред. Л. Г. Дротянко та ін. Київ: Талком, 2020. С. 176-231. URL: <https://doi.org/10.18372/42484>
3. Жеребило І. В. Проблеми розвитку системи освіти в Україні: фінансові аспекти. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2018. № 4. С. 105-111. DOI: 10.21272/1817-9215.2018.4-15
4. Луговий В. І. Поточний стан вищої освіти в Україні: проблеми, причини, перспективи: Пропозиції підгрупі № 1 «Аналіз поточного стану системи вищої освіти України» робочої групи з розроблення проєкту Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. № 2(2). С. 1-4. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-2>
5. Локшина О. Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021-2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. *Український педагогічний журнал*. 2023. № (4). С. 5-17. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17>
6. Kharitonenko L. Innovations and traditions in Ukrainian language teaching at the educational establishments of Ukraine: cases, models of the future. *Futurity Education*. 2022. № 2(1), Р. 57-71. URL: <https://doi.org/10.57125/FED.2022.25.03.7>
7. Шевчук І. Б., Шевчук А. В. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80>
8. Сокур'янська Л., Голюков О., Аніпченко С. Вища школа в динамічних умовах (пост)сучасності: чи є місія? (за результатами фокусованих групових інтерв'ю). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2022. № (46). С. 50-59. URL: <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/view/21164>
9. Tsekhmister Y. Education of the future: from post-war reconstruction to EU membership (Ukrainian case study). *Futurity Education*. 2022. № 2(2). Р. 42-52. URL: <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.28>
10. Григоренко Т. Формування майбутнього вчителя-філолога в умовах освітньо-комунікативного середовища ЗВО. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 9(103). С. 130-140.
11. Мегеш Н.О. Нормативно-законодавчі основи формування професійної компетентності у майбутніх філологів прикладної лінгвістики. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 48(2). С. 49-54. URL: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/48.2.9>
12. Співачук В. О., Іконнікова М. В. Перспективні напрями розвитку системи професійної підготовки філологів в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 39. С. 218-222. URL: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.44>
13. Koval V., Masliuk K. The practical training of students-philologists in the process of professional competence forming. *Філологічний часопис* / 2018. № 1(11). С. 152-162.
14. Собченко Т. М. Сучасні вимоги до підготовки майбутніх філологів у закладах вищої освіти в умовах цифровізації. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2021. №

- 8(346). Ч. II. С. 157-166. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-2-157-166](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-2-157-166)
15. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія»: затв. наказом М-ва освіти і науки України від 20.06.2019 р. № 869. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/035-Filolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf>
16. План відновлення. Освіта і наука (проект станом на 03.08.2022). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2022/08/19/HO.projekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf>
17. Фахова передвища і вища освіта в умовах воєнного стану. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/fahova-peredvisha-i-visha-osvita-v-umovah-voyennogo-stanu>
18. Солідарність ЄС з Україною. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_uk
19. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: Науково-методичний збірник / за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек», 2022. 140 с.
20. Digital Transformation of Education. URL: https://drive.google.com/file/d/17uzooutY_wvE2QahFIWOqlb4iNGTrBkl/view
21. Співпраця з міжнародними організаціями. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/spivpracya-z-mizhnarodnimi-organizacijami>
22. Потреби освіти і науки та отримана допомога. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni/nevidkladni-potrebi-osviti-i-nauki-ukrayini>